

Pomnik upamiętniający mieszkańców Niedamirowa poległych w czasie pierwszej wojny światowej

Niedamirów to niewielka wioska leżąca tuż przy czeskiej granicy, na południowo-zachodnim krańcu powiatu kamienogórskiego. Miejscowość powstała na początku XIV wieku, a pod koniec tego stulecia trafiła do dóbr klasztoru cystersów z Krzeszowa, którego własnością była aż do jego sekularyzacji. Pojawiających się tu turystów przyciąga głównie piękne położenie tej wioski, leżącej na skraju będącego częścią Karkonoszy Lasockiego Grzbietu. Natomiast spośród nielicznych zabytków warto zwrócić uwagę na pomnik upamiętniający mieszkańców Niedamirowa poległych w czasie pierwszej wojny światowej.

Jak wynika z przedwojennych map, pomnik ten ustawiony został w okolicach połowy długości wioski, w bezpośrednim sąsiedztwie szosy wiodącej przez centrum miejscowości (patrz ilustracja 1). Nie udało mi się natrafić na informacje o losach tego obiektu w latach tużpoowojennych, wydaje się jednak, że przez dziesięciolecia uznawano go za zaginiony.

Jednak jakiś czas temu pomnik się odnalazł i został ustawiony niemal dokładnie w tym samym miejscu, w którym znajdował się przed wojną, tak przynajmniej wyglądało to w listopadzie 2019 roku (patrz ilustracja 2). Kiedy w tym roku pojawiłem się w Niedamirowie, to okazało się, że pomnik przestawiono kilkanaście metrów dalej, cokół ustawiono przy polnej drodze, a przykrywającą go kamienną czapę położono z boku.

Współczesne losy tego zabytku przybliżyły mi mieszkańców pobliskiego domu. Otóż około dziesięciu lat temu zauważył on na brzegu przepływającego w sąsiedztwie potoku wystający z ziemi fragment kamiennego cokołu, a zaciekawiony znaleziskiem postanowił je wydobyć i prowizorycznie ustałał w obok swojego garażu. Ponieważ pomnik przed wojną znajdował się mniej więcej w tej właśnie lokalizacji, toteż można podejrzewać, że w latach powojennych albo został podmyty w czasie jakiejś powodzi przez wody Ostrężnika, albo też celowo obalono go i wrzucono na brzeg strumienia, gdzie przetrwał do czasów nam współczesnych.

Pomnik ma postać kamiennego bloku o przekroju prostokąta o bokach 50×43 cm, wysokiego na 90 cm. Całość wieńczy dekoracyjnie nakrycie z rzeźbionym motywem otaczającego go wieńca laurowego, wykonane jako odrębny blok kamienny o wymiarach 52×58×35 cm. Na czołowej powierzchni pomnika wyryto napisy:

ZUM EHRENDE
GEDENKEN
GEWIDMET
VON DEN DANKBAREN
GEMEINDE KUNZENDORF.

Sei getreu
bis an den Todt,
und ich will dir
die Krone des Lebens
geben.
Offenb. Joh. 2,10.

1. Fragment mapy Meßtischblatt z 1936 roku z zaznaczoną lokalizacją pomnika. Dziś ten kamienny zabytek znajduje się niemal dokładnie w tym samym miejscu

2. Zdjęcie z listopada 2019 r. pomnika upamiętniającego mieszkańców Niedamirowa poległych w czasie I. wojny światowej

Frazy te na język polski można przetłumaczyć w sposób następujący: *Dla uhonorowania pamięci ufun-dowano przez wdzięczną społeczność Niedamirowa, oraz cytat z Pisma Świętego: Bądź wierny aż do śmierci, a dam ci wieniec życia. Apokalipsa św. Jana, 2,10* (tutaj przekład z Biblii Tysiąclecia).

Po lewej stronie umieszczone sześć nazwisk poległych żołnierzy, wraz z datami i miejscem ich śmierci:

Hermann Bönsch
† 19. 3.18 Itl.
Wilhelm Taube
† 10.10.18 Liegn.
Heinrich Körner
† 24.11.15 B. Baden
Heinrich Böer
† 21. 2.17 Landesh.
Heinr. Hoffmann
† 20. 3.19 Serb.
Josef Güllert
† 29. 4.20 hier.

Daty śmierci poprzedzono znakiem krzyża, lista nie jest posortowana ani alfabetycznie, ani chronologicznie. W przypadku imienia pierwszej osoby zastosowano, zapewne z braku miejsca, specyficzną wersję zapisu: kreska nad ostatnią literą imienia oznacza, że mamy do czynienia ze skróconym zapisem dwóch liter „n”. Miejsca śmierci żołnierzy to Włochy (niem. *Italien*), Legnica (niem. *Liegnitz*), *Baden-Baden*, Kamienna Góra (niem. *Landeshut*), Serbia (niem. *Serbien*) oraz Niedamirów (niem. *hier*, czyli tutaj)

Nieco inaczej wygląda prawa strona pomnika, gdzie wyryto imiona i nazwiska siedmiu kolejnych żołnierzy. Również i tutaj lista nie jest posortowana, jednakże w odróżnieniu od lewej strony pomnika daty nie są poprzedzone znakiem krzyża, lecz informacją o tym, czy dana osoba poległa (niem. *gefallen*), czy też została uznana za zaginioną (niem. *vermisst*). Wymienieni tu żołnierze walczyli na froncie wschodnim, gdyż jako miejsce śmierci lub zaginięcia podano Rosję (niem. *Russland*). Prawy dolny róg tej powierzchni jest utrącony, tak więc nie wiadomo, gdzie zaginął ostatni wymieniony tu żołnierz. Z jego nazwiska zachowały się tylko niecałe trzy litery, ale jak wynika z dawnych książek adresowych, zapewne brzmiało ono *Lahr* bądź *Lahmer*. Także nazwisko czwartego poległego zostało pozbawione końcowych liter, a pierwotnie wyryto tu zapewne *Kleinwechter*, lecz dwa ostatnie znaki znalazły się za utrąconą krawędzią kamienia.

Josef Lahmer
gef. 1. 2.15 Russl.
Bernh. Hiltmann
gef. 29. 6.15 Russl.
Josef Kühnel
gef. 20.10.15 Russl.
Friedr. Kleinwecht[?]
gef. 7. 9.15 Russl.
Robert Schubert
gef. 8. 7.16 Russl.
Robert Langei
verm. 15 Russl.
Franz Lah[?]
verm. 15 [?]

3. Fragment „Ogrodu Pamięci” w Niedamirowie, który między innymi ma przypominać o ludziach, którzy mieszkali w Niedamirowie przed 1945 rokiem.

Wydaje się, że właściwie tu powinno się ustawić zachowany do dziś pomnik

4. W czerwcu 2022 roku pomnik znajdował się przy polnej drodze, oddalony od szlaków turystycznych, pozbawiony ułożonego na leżącej obok palecie przykrycia

Ponieważ na pomniku wymieniono 13 nazwisk, a 1910 roku w Niedamirowie mieszkały 504 osoby, tak więc można oszacować, że w pierwszej wojnie światowej zginęło 2,6% ogólnu mieszkańców, czyli nieco mniej niż w całym okręgu kamiennogórskim, gdzie średnia ta wynosiła 3,2%.

Na koniec chciałbym jeszcze podzielić się pewną refleksją dotyczącą opisanego tu pomnika. Po odnalezieniu został on prowizorycznie ustawiony w sąsiedztwie drogi, gdzie przeszkadzał w parkowaniu samochodu. W późniejszych latach przestawiono go jeszcze dalej, usuwając w ten sposób z trasy przebiegających tu szlaków turystycznych. A zaledwie kilkadziesiąt metrów od tego miejsca znajduje się „Ogród Pamięci”, który powstał kilka lat temu w ramach inicjatywy „Odnowa Wsi Dolnośląskiej”. Na stronie Gminy Lubawka można na jego temat przeczytać: *Zagospodarowując teren zapewniono symboliczne scalenie dwóch części miejscowości. Projekt łączy wieś i jej mieszkańców. Drzewka mają przypominać o ludziach, którzy mieszkali w Niedamirowie przed 1945 rokiem oraz po zakończeniu wojny. Ma połączyć wieś i pokolenia.* Dlaczego więc władze lokalne nie zadbają o to, aby pomnik przenieść właśnie tam, w sąsiedztwo kamienia z napisami „Zahrada paměti / Garten der Erinnerung / Ogród Pamięci”, gdzie znajdowałby się on w miejscu o wiele bardziej właściwym? Wydaje się, że powinno się go ustawić właśnie tam, tuż przy szlaku, w sąsiedztwie ławki, gdzie wędrujący przez Niedamirów turysta mógłby usiąść i zadumać się nad historią wioski i regionu.

Marian Gabrowski

5. Napisy na lewej, środkowej i prawej płaszczyźnie pomnika

Magazyn turystyczno-krajoznawczy

NA SZLAKU

www.na-szlaku.net

**Polub nas
na Facebooku!**